

KNIHA TÝŽDŇA

Rómom romantizmus nepomôže

Hajko v knihe *Hod' do mňa kameňom* dokazuje svoj profil „publicistického polyhista“

22. apr 2016 o 17:37 [LUBOMÍR JAŠKO](#)

Jozef Hajko, Hod' do mňa kameňom (Spolužitie s Rómami na Slovensku), Slovart 2015

Kniha o spolužití s Rómami nebude nikdy – nezávisle od obsahu - prijatá všetkými pozitívne. Nech napíše autor čokoľvek, jedných urazí a druhí sa vysmejú z jeho naivity.

Jozef Hajko sa pokúsil o komplexný obraz problematiky. To je pre jeho knihu kompliment a výhrada súčasne.

Publicistický polyhistor

Hajko v knihe *Hod' do mňa kameňom* dokazuje svoj profil „publicistického polyhista“. Má novinárske skúsenosti. Pracoval v tlačovej agentúre aj ekonomickom týždenníku. Je spoluzakladateľom Podnikateľskej aliancie Slovenska, doteraz je členom jej strategickej rady.

Pracuje pre slovenský parlament. Publikoval štúdie o stave podnikateľského prostredia a sociálnom systéme na Slovensku.

Svoj záujem o históriu zužitkoval v knihách o vojnovnej Slovenskej republike a spoločnom tisícročí Slovákov a Maďarov.

Teraz pridal tému ešte náročnejšiu a nebezpečnejšiu. O Rómoch nepíše ako ľudskoprávny aktivista ani ako akademický sociológ alebo verejný intelektuál upozorňujúci na negatívne obsahy všeobecne rozšírených mentálnych schém.

Hajkova kniha je encyklopédiou, historickým prehľadom, zbierkou reportáží a esejí. Pridáva praktické návrhy, osobné skúsenosti z návštev v regiónoch a z rozhovorov s tými, ktorí sa snažia Rómov pozdvihnúť. Nepohrda však ani literatúrou a vedeckými zdrojmi.

Široké publicistické zameranie knihy je metodologickým problémom a znižuje aj jej atraktivnosť. Autor sa odhodláva otvárať tabuizované témy, ale čokoľvek vyrušujúce a provokatívne je utopené v objeme a viacnásobnom opakovaní.

Odvážnejšie pohľady relativizuje opačnými. Keď cíti, že môže niekoho nahnevať, rýchlo prichádza s korekciami. Takýmto spôsobom Hajko zadosť učinil komplexnosti témy, ale ublížil údernosti a užitočnosti knihy.

Ochota riskovať musí byť dotiahnutá do konca. Schopnosť ísť do konfliktu nemôže zhasnúť dve slová pred koncom vety. Publicistika by nemala byť synonymom osvetovej práce bez názoru.

Skúšky z inakosti

Exkurz do histórie Rómov na Slovensku poskytuje slušný fundament poznania. Čitateľa možno prekvapí pôvod označenia Cigáni, ktoré dnes preferujú už iba prívrženci tvrdých riešení. Začalo sa to gréckym slovom atsiganoi označujúcim náboženskú sektu manichejcov. Tí sa podobne ako indickí imigranti venovali čarovaniu.

Obyvatelia Európy už 15. - 16. storočí registrovali inakosť kočujúcich Rómov. Mali tmavú pokožku, pestré oblečenie, výstredné správanie, zobrali a kradli. Rímska cirkev odsudzovala u nich čiernu mágiu a protestanti príživníctvo. Nepriateľov mali medzi roľníkmi.

Východ Európy bol voči prísťahovalcom prívetivejší. Kým na západe Rómovia nedokázali splynúť s civilizáciou strážiaca si majetok, na východe bolo všetko v pohybe. Aj preto dnes väčšina európskych Rómov žije na východ od Álp.

Ak si dnes namýšľame jedinečnosť aktuálnych problémov, stačí si prečítať z etnografickej monografie spišského nemeckého pastora Augustinyho ab Hortis z roku 1756. „Cigáni sú od prírody nadaní skoro na všetko, na čo sú štátu potrební. Lenže zlá výchova a zlé zaobchádzanie s nimi zadusia všetko, čo je v nich dobré, čo dostali do vena od prírody, a spravia z nich otrokov zlých vášní a bezhraničnej slobody.“

V období československého štátu pražská vláda zjednodušila problém na národnostnú tému. Súčasne sa snažila o to, čo už malo tradíciu – zamedzovala migrácia kočovných Rómov z východu na západ.

Vysoký populačný rast, strata tradičného spôsobu obživy a vytváranie nových osád už vtedy menili obraz o Rómoch v očiach majoritného obyvateľstva. Známa je pobeďimská tragédia, pri ktorej obyvatelia obce pri Piešťanoch zlynčovali šesť Rómov.

Uvedomelá asimilácia

Recept komunistického režimu bol jednoduchý. Asimilácia – alebo rečou uznesenia strany „uvedomelá, plánovite vykonávaná politika asimilácie“. Štát prikázal kočovným Rómom zmeniť spôsob života. Pôvod ľudí šiel bokom, etnické rozdiely sa rozplývali a všetkým pracujúcim mal byť dopriaty rovnaký blahobyť.

Obdobie po roku **1989** Hajko charakterizuje zjednodušene ako „zľahčovanie problému“. Zmeny v majetkových **vzťahoch** Rómom nijako nepomohli, reštitúcie sa ich netýkali a zapojenie do privatizácie bolo nereálne. Z novej éry zaregistrovali akurát neregulované ceny. Pád do hlbokej chudoby Rómov poznačil pasivitou, apatiou a agresívnosťou.

Po vstupe Slovenska do Únie ide o formálnu snahu akceptovať jej požiadavky. V strategických materiáloch sa mieša dvojaký prístup: práva pre Rómov ako etnickú menšinu a pomoc chudobnej vrstve, v ktorej sa koncentrujú Rómovia.

Prednosť dostávajú ťažkopádne formulácie, granty, stratégie a nadnárodné schémy. Pritom perspektíva do budúca je chmúrna.

Úspešnejšie život?

Autorovo úsilie o realizmus vrcholí v kapitolách o odlišnosti Rómov od ostatných. Nechce byť zviazaný novou politickou korektnosťou a vopred odmieta obvinenia z generalizovania.

Píše o štruktúre rómskeho obyvateľstva, práve na nej ukazuje dlhotrvajúci paradox. Rómovia sú schopní viesť úspešné životy, pritom však strácajú svoju identitu. Ak chcú zostať verní svojim kultúrnym vzorcom, hrozí im zotrúvanie v chudobe a vylúčení.

Hajko môže pobúriť aj skepsou voči oficiálne podporovaným cestám rómskej emancipácie. Mnohí – hlavne tí štedro dotovaní – chcú, aby sa Rómovia identifikovali s rómskym jazykom, folklórom, školami, literatúrou či vlastnou elitou (ktorú „náhodou“ reprezentujú práve oni).

Rómovia na Slovensku nie sú monolitom. Tomu veria extrémisti, ktorí ich vidia za každým zločinom proti „poriadnym ľuďom“, ale podobne rozmýšľajú aj predstavitelia rómskej elity. Tí zase nekriticky volajú po obnovení starých tradícií.

Určujúcim svetom pre Rómov je najbližšia rodina. Zabezpečuje všetko, a tak ostatné inštitúcie a ľudia „zvonka“ nemajú takmer žiadny význam.

Ďalšími konštantami rómskej mentality sú orientácia na prítomnosť a neschopnosť odkladať budúci pôžitok. Výchova detí spočíva často v osvojovaní si rodových stereotypov. Typická generačná vzburá adolescentov búriacich sa proti vlastným rodičom a konvenciám neexistuje.

Pokrok na lokálnej úrovni

Iným vyrušujúcim faktorom je rómsky šovinizmus. Rómovia sa kategorizujú sami medzi sebou, valašskí Rómovia pohrdajú ostatnými a obyvatelia jednej osady opovrhujú inou. Okrem etnických subskupín je hlavným kritériom rituálna čistota.

Majoritná populácia musí cúvnuť zo svojich predsudkov a Rómovia musia pochopiť, „zotrvávanie na archaickej vyvolenosti s patentom na jediný správny spôsob života je hlavnou prekážkou dorozumenia“.

Hajko v závere rozpráva o upadajúcich odlúčených osadách. Nezabúda na obetavých a invenčných ľudí, ktorí sa vo svojej angažovanosti neštítia ani tých najbiednejších osád.

Priznáva, že nepozná jasné odpovede. Miestami preniká z jeho myšlienok skepsa k definitívne úspešnému vyriešeniu rómskej otázky.

Východisko vidí lokálnych riešeniach. Najväčšou prekážkou pokroku je anonymný systém. Lepšie časy prídu až vtedy, keď sa obnovia vzťahy na miestnych úrovniach. Až potom otázky s protichodnými a často nezlučiteľnými cieľmi nájdú spoločnú reč.

Hajkova veľká kniha o Rómoch na Slovensku je dôkazom úpadku ideológie a snahy o oživenie realizmu. Ľudskoprávny étos či rešpekt k inakosti, áno, to všetko je principiálnou nevyhnutnosťou. Ak však čakáme na konkrétny progres, nevyhneme sa nepríjemnej otvorenosti a riziku, že poznanie nás vyruší.

Lubomír Jaško je publicista

(zdroj:)